

Duitse Hollander die niet vertelt over de oorlog maar er 's nachts over schreeuwt?

Richard Weikamp voor zijn kapperszaak © Collectie Berjo Wubbels

Door Henny Haggeman 25-06-22, De Stentor

Richard Weikamp (1911-1981) is een getraumatiseerde kapper die diende in het Duitse leger. Na de oorlog keert hij terug in Doetinchem en knipt in zijn salon mensen uit het Verzet [...]. Ook heeft hij Joodse klanten [...]. Veertig jaar na zijn dood ontdekt Berjo Wubbels wie haar vader écht was.

Richard Weikamp verlaat 's avonds - ergens halverwege de jaren 50 van de vorige eeuw - Café Groeskamp aan de Terborgseweg in Doetinchem en wandelt de Wilhelminastraat in. Een passerende fietser groet de kapper, die een paar honderd meter verderop zijn salon heeft en kijkt hem na, zachtjes het hoofd schuddend.

Iedereen in de buurt weet dat Weikamp, zoals bijna elke avond, dan al een paar borrels op heeft. Thuis gaat hij daar mee door. Van slapen komt het niet voor de kapper.

Maar ook niet voor zijn vrouw Dia en hun kinderen - twee dochters en een zoon - die vader horen schreeuwen: 'Nicht schiessen!' of 'Saint-Malo!' en 'Le Havre!' Dat gaat de hele nacht door. Tot Weikamp tegen de ochtend eindelijk in slaap valt.

Richard Weikamp als Duitse soldaat. © Collectie Berjo Wubbels

Zijn gezin weet dat de onrust voortkomt uit zijn diensttijd: Weikamp, geboren in 1911 in Bocholt als oudste van een gezin met negen kinderen, is in 1929 als kapper in Doetinchem gaan werken.

In de oorlog wordt hij opgeroepen voor het Duitse leger. Wat vader heeft meegemaakt, weten zijn gezinsleden niet. Vader praat niet over de oorlog. Wel schreeuwt hij 's nachts.

Overdag was mijn vader zachtaardig, lief voor zijn kleinkinderen die ijsjes van hem kregen. Maar ik liet ze nooit bij mijn ouders logeren; om ze de nachten te besparen [..].

Berjo Wubbels, dochter van Richard Weikamp

Ontsnapt aan ellendige nachten

Als Weikamp 29 september 1981 op 70-jarige leeftijd sterft is de oudste dochter Berjo 32 jaar. Twaalf jaar daarvoor is ze getrouwd met Henk Wubbels (later bekend raadslid en wethouder in Doetinchem) uit Ulft. Uit liefde, maar zo ontsnapt ze ook aan de ellendige nachten thuis.

„Met een bezwaard gevoel vertrok ik, ongeveer tegelijk met mijn zusje die ook trouwde”, zegt Berjo anno 2022. „Mijn moeder en broertje, ongeveer tien jaar jonger dan ik, liet ik achter bij mijn vader. Die kon door gezondheidsproblemen zijn vak amper uitoefenen. Na mijn trouwen bleef ik wel, zoals daarvoor, met mijn moeder de kapperszaak leiden.”

„Overdag was mijn vader zachtaardig, lief voor zijn kleinkinderen die ijsjes van hem kregen. Maar ik liet ze nooit bij mijn ouders logeren; om ze de nachten te besparen. Vriendinnen kwamen alleen overdag bij ons thuis.

En een hbs-advies voor mij werd afgeraden door de directeur van mijn basisschool, vanwege ‘de thuissituatie’. Toen mijn vader stierf voelde ik alleen opluchting. Ik heb geen traan om zijn dood gelaten en me daar altijd schuldig om gevoeld.”

‘Jullie beeld klopt niet’

Henk Wubbels doet begin oktober 1981 een woordje op de begrafenis waaruit blijkt dat zijn schoonvader geen makkelijke man was om mee te leven. Na de uitvaart komt Jan Houtsma - gekend verzetsman in Doetinchem - naar Berjo en Henk.

„Jullie beeld van hem klopt niet helemaal”, zegt Houtsma. Hij nodigt het stel uit die zondagmiddag koffie te komen drinken.

Berjo Wubbels. © Jan Ruland van den Brink

Veel vertelt Houtsma (1921-1984) die middag niet, vinden Berjo en Henk. Wel stelt Houtsma de vraag of ze zich ooit hebben afgevraagd waarom hun vader als Duitse militair zo snel na de oorlog uit Britse krijgsgevangenschap terugkeerde in Doetinchem en zijn kapperszaak weer kon opzetten.

„Jullie vader was absoluut niet fout”, zegt Houtsma. „Sterker, hij was voor het verzet van betekenis.” Daarbij laat Houtsma het en Berjo en Henk ook. „Wij waren begin dertig en bezig met een gezin”, zegt Berjo. „Niet met een oorlog.”

Houtsma over 'Duitse Doetinchemmer'

Bijna een jaar later, op 16 augustus 1982, wordt Houtsma geïnterviewd door Henk Krosenbrink, directeur van het Staring Instituut (nu Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, ECAL) en redacteur van regionale omroep Rono. Houtsma baarde als tiener al opzien in het Doetinchemse verzet en ontpopte zich als leider.

Tijdens het interview spreekt Houtsma over een Duitse inwoner van Doetinchem, die niet meer leeft. Hij noemt geen naam. 'Want ik weet niet of zijn vrouw en kinderen er last door krijgen', zegt Houtsma. 'In zijn familie zitten ook nazi's'.

Op het bandje, dat te vinden is op de site van het ECAL, vertelt Houtsma tien minuten (van minuut 38.50 tot 48.50) over de Duitse Doetinchemmer. Een man die al voor de oorlog joden hielp uit Duitsland te vluchten [...], bang als ze waren voor het regime van Hitler die in 1933 aan de macht was gekomen.

'In 1938 is hij door de nazi's gevraagd voor de Gestapo te werken als spion in Nederland', zegt Houtsma. 'Heeft hij geweigerd: een land dat mij gastvrijheid verleent en waar ik mij thuis voel, ga ik niet verraden'.

De familie Weikamp met staand in het midden de oudste zoon Richard. © Collectie Berjo Wubbels

Postzegelverzamelaars

Houtsma is tien jaar jonger dan de Duitse Doetinchemmer. Toch raken ze al voor de oorlog bevriend omdat ze beiden postzegels verzamelen. In 1942 wordt de Duitse Doetinchemmer - die een poging om Nederlander te worden heeft zien mislukken [...] - opgeroepen voor Hitlers troepen.

Hij overlegt met Houtsma wat te doen. Onderduiken verwerpt de Duitse Doetinchemmer omdat hij geen andere mensen in gevaar wil brengen. Hij gaat in het Duitse leger en spreekt met Houtsma af tijdens verlof inlichtingen te verschaffen over strijdplannen van de nazi's [..].

Houtsma vertelt op het bandje in korte zinnen wat er daarna gebeurt. Zijn vriend heeft contact met de Britse inlichtingendienst en zou ook naar die partij info hebben doorgespeeld.

Tijdens de geallieerde invasie (6 juni 1944) zat hij in Normandië bij de staf van de Luftwaffe. Later die zomer bij Le Havre bewerkt hij zijn luitenant - 'geen echte nazi', volgens Houtsma - zo dat deze de witte vlag hijst en zich overgeeft. Hierdoor boeken de geallieerden terreinwinst.

Ik heb met hem afgesproken dat we er nooit over zouden praten. Ook niet nu hij niet meer leeft. Zijn oudste dochter heb ik het verteld, zijn vrouw weet het niet. Te zijner tijd zal zijn naam bekend worden

Jan Houtsma , verzetsman

Krijgsgevangen

Houtsma vertelt ook dat de Duitse Doetinchemmer, na krijgsgevangen te zijn gemaakt door de Engelsen, vanwege zijn verstrekte inlichtingen vrij mocht reizen in Groot-Brittannië [..]. Uitgenodigd door de Britten zou hij daarbij diverse kampen hebben bezocht om medewerkers van de Gestapo aan te wijzen [..].

'Ik heb met hem afgesproken dat we er nooit over zouden praten', zegt Houtsma tot slot op het bandje. 'Ook niet nu hij niet meer leeft. Zijn oudste dochter heb ik het verteld, zijn vrouw weet het niet. Te zijner tijd zal zijn naam bekend worden'.

Wie was die Duitse Doetinchemmer?

Veertig jaar lang ligt de bandopname eerst in het Staring Instituut, later in het ECAL. Diverse lokale onderzoekers luisteren er naar. Menigeen vraagt zich af wie de Duitse Doetinchemmer is.

Zo ook Wim Maatman, maker van de Doetinchemse oorlogsdocumentaires.

Najaar 2021 is Maatman bezig de rockopera *Freyheyt* - over jonge Doetinchemse verzetshelden - op poten te zetten. Woensdagavond 20 oktober houdt hij een lezing voor serviceclub de Lions.

Doetinchem na het bombardement van 21 maart. De kapperszaak van Richard Weikamp is daarbij verwoest. © Collectie Berjo Wubbels.

Lezing komt hard binnen bij zijn dochter

Dochter Berjo heeft die avond eigenlijk geen zin maar besluit een kwartier voor aanvang toch te gaan. De lezing komt hard bij haar binnen als ze achter Maatman op een groot scherm foto's ziet van Jan Houtsma en Annie de Graaf.

Beide verzetsmensen kwamen vroeger bij haar ouders thuis. Ze lieten zich - net als andere verzetsmensen én ook joden - knippen door haar vader in zijn kapsalon.

Na afloopt vraagt Maatman aan Berjo wat ze als geboren Doetinchemse vindt van de lezing. Ze vertelt dat ze veel verzetsmensen heeft gekend. „Mijn vader was Duitser”, voegt ze er aan toe. „Hij was bevriend met Houtsma.”

Daarop moet Maatman even slikken en vraagt: „Was jouw vader postzegelverzamelaar? Heeft hij gediend in Normandië?” „Nou en of”, zegt Berjo. „'s Nachts schreeuwde hij 'Le Havre!'”

Boodschappen naar Duitsland

Veertig jaar na de dood van haar vader, weet Berjo eindelijk zijn geschiedenis. „Ik moest er 73 jaar voor worden”, zegt ze. „Mijn vader had drie broers en vijf zussen. Zijn broers waren geen nazi's maar hebben wel in het Duitse leger gevochten.

De verhoudingen waren innig, ook na de oorlog. Tassen vol boodschappen zijn

door mijn ouders de grens over gebracht naar Barlo bij Bocholt, waar broer Willy met zijn grote gezin woonde. Willy was oorlogsinvaliden en overleed eind jaren vijftig.”

Verder liggen er brieven

Berjo gaat op zoek naar gegevens over haar vader. Er is dan al de legertas, die de broer van Berjo in zijn bezit heeft. Op de tas staan namen als Le Havre en St. Malo, steden waar haar vader was gelegerd. Op zolder van haar kort daarvoor overleden zus worden bovendien foto's en documenten gevonden.

Daaronder een telegram gedateerd op 28 december 1946 van Dia aan haar verloofde, gestuurd naar Toft Hallcamp, een gevangenenkamp in Knutsford (20 kilometer ten zuiden van Manchester). Daarin staat dat er een visum voor hem klaarligt, zodat hij terug kan komen naar Doetinchem. Verder liggen er brieven, van Houtsma maar ook van andere stadgenoten, die pleiten voor snelle invrijheidsstelling van Weikamp.

Richard Weikamp met zijn vrouw Dia. © Collectie Berjo Wubbels

Over de schouder kijken

In 1947 keert Weikamp terug naar Doetinchem. Zijn kapperszaak aan de Terborgseweg is er dan niet meer: er viel 21 maart 1945 een bom op. Aan de Wilhelminastraat begint hij met Dia een nieuwe salon.

Maar de oude wordt hij nooit meer. Integendeel, Weikamp blijkt ernstig getraumatiseerd. In de decennia daarna kijkt hij voortdurend over zijn schouder, of er niet toch nog een nazi wraak wil nemen [..].

Nu de oorlog in Oekraïne woedt ziet Berjo de vluchtelingen in haar stad. Ze doen haar nóg meer denken aan de oorlog van haar vader. „Vooral denk ik aan de kinderen van de soldaten die straks weer thuiskomen”, zegt ze.

„Mijn vader was geen verkeerde man. Maar ik heb hem nooit begrepen. Daar heb ik nu last van. Ik ben blij dat ik nu weet wie hij was.”